

Nye funn av edderkopper i Norge 2007 - 2011 - ett sammendrag

Årene 2010 og 2011 vil nok i fremtiden stå som en milepæl når det gjelder utforskningen av Norges edderkoppfauna. Vi har nemlig nå blitt en etter hvert ganske stor og solid gjeng som driver og samler og bestemmer opp edderkoppmateriale og mange av disse er etterhvert blitt meget dyktige og kreative samlere og har opparbeidet seg en betydelig taksonomisk ekspertise.

Dette er personer som Glenn Halvor Morka og Annie Antonsen, som driver Norges edderkoppnettsted nr. 1, «Edderkoppkroken», Magne Farlund som har en egen edderkoppblogg, «Mine edderkopper», Harald Løvbrekke som er blitt ekspert på mange av de små og vanskelige linyphiidene samt Collembol-eksperten Arne Fjellberg som i 2010 har begynt å studere edderkopper også og har opparbeidet seg kunnskap og ekspertise uvanlig raskt. Flere andre bidrar også og vil særlig berømme alle de «amatørene» som etterhvert har kommet til.

Mye av suksessen og drivkraften bak disse innsamlingene skyldes nok at innsatsen fokuseres på vårt eget forum, «Edderkoppkrokens forum»! Dette har etter hvert blitt ett sentralt sted å diskutere funn, hjelpe til med hverandres og besøkendes bestemmelser og ikke minst er det nå også blitt en database for både bilder og egenproduserte tegninger og illustrasjoner av våre edderkopper, både av hele dyret og av deres genitalier som brukes til identifisering. Med over 20.000 poster og mer enn 250 faste medlemmer på under ett år må vi kunne si at interessen har overgått våre villeste forventninger!

Edderkoppekspedisjoner

I juni 2010 foretok bl.a. undertegnede sammen med Glenn Halvor Morka og Annie Antonsen en omfattende samletur langs Sør-Norges kystlinje fra Sandnes/Jæren til Halden, Harald Løvbrekke og Arne Fjellberg deltok på deler av denne turen. Her ble det samlet inn masse spennende og sjeldne edderkopper, inkludert en ny for landet. I tillegg har Morka, Åkra og Antonsen foretatt en rekke innsamlinger i Nord-Norge i juli/august 2010 og flere sjeldne arter ble funnet. I tillegg til disse større samleturene kommer en hel rekke mindre turer utført av Morka/Antonsen, Arne Fjellberg, Magne Farlund, Harald Løvbrekke og andre. Disse har resultert i funn av flere arter som er nye for landet i tillegg til funn av sjeldenheter og uvanlige arter.

I slutten av juli 2011 var vi sammen med to tyske og en ungarsk kollega på edderkoppekspedisjon i Øst-Finnmark og også her ble det gjort mange nye og spennende funn. I tillegg til at mange mer vanlige arter fikk utvidet sin nordgrense betraktelig så fant vi ikke mindre enn seks nye arter for landet og ennå er ikke alt det innsamlede materialet bestemt! Museets konservator besøkte også Morka og Antonsen i begynnelsen av juni på deres vakre bosted i Mo i Gjerstad og vi fikk samlet en del flotte edderkopper der også, inkludert to nye arter for landet.

En av så langt seks nye arter for landet funnet under Finnmarksekspedisjonen - **Walckenaeria alticeps**. Foto: Glenn Halvor Morka.

Nye arter for Norge 2007 - 2010

En gjennomgang av de siste årenes funn i tillegg til noen gjort i 2007 – 2009 som ennå ikke er offisielt publisert i tidsskrifter vil vise hvor mye vår kunnskap om våre edderkopper har økt det siste året.

Arne Fjellberg har funnet de to kanskje mest spektakulære edderkoppene i 2010. Den ene, linyphiiden *Diastanillus pecuarius* er en myrmekofil (lever i maurtuer) edderkopp som kun er kjent fra de franske Pyrenéene samt de østeriske alper i høyder fra mellom 1800-2550 meter. Funnet må betegnes som meget overraskende og representerer sannsynligvis en reliktføremkomst. Edderkoppen ble først tatt i ca. 700 meters høyde i *Formica fusca*-tuer under steiner på en tørrbakke ved Hjelle i Dovre i juli 2010. Det er noen få forskjeller i genitalienes utforming sammenlignet med de østeriske eksemplarene, men betydningen av dette er ennå ikke kjent. Arten er senere også funnet flere steder i 2011 i Nordland av Per Furuseth og Tomas Husdal, to av våre nye aktive edderkoppssamlere. Vi vil foreta ettersøk av arten på flere egnede steder i Norge i årene fremover. Arten høres sannsynligvis til på rødlista.

Ikke langt fra dette stedet ble det samtidig tatt en annen art som heller ikke er kjent fra Fennoskandia tidligere. Dette er kuleedderkoppen *Enoplognatha serratosignata* med nærmeste kjente funnsted i Nord-Tyskland (kun to lokaliteter). Dette funnet må også betegnes som spektakulært og overraskende. Habitatet var igjen tørrbakker og disse to funnene viser at slike habitater huser en meget interessant fauna når det gjelder edderkopper. Det bør settes i gang større undersøkelser her og i tilsvarende habitater andre steder i landet. Arten ble også tatt i Vågå så den er nok utbredt på flere steder i regionen, men er etter alt å dømme svært lokal og høres nok derfor også til på rødlista.

En hunn av *Enoplognatha serratosignata* med sine karakteristiske eggballer. Dette er en art som har vist seg å være forholdsviss vanlig på egnede steder i de tørreste delene av Sør-Norge, men så langt ikke funnet i andre land i Fennoskandia. Foto: Arne Fjellberg.

Andre funn gjort av Fjellberg er bl.a. den lenge forventede og sjeldne *Brommella falcigera* (Dictynidae), en annen tørrbakkeart som imidlertid er tatt i Sør-Sverige. Arten regnes som sjelden over hele sitt utbredelseområde som strekker seg fra Italia til det sørlige Fennoskandia. Arten er så langt kun kjent fra Storesand på Hvaler i Norge, nok en indikasjon hvor viktig denne øygruppa er for evertebrater i vårt land. Den er nok en kommende rødlisteart og har status VU i Sverige.

Ett annet nyfunn fra Fjellbergs hånd som fyller et viktig gap i vår kunnskap om edderkopper er *Theridiosoma gemmosum*. Denne representerer nemlig en helt ny familie (nr. 30) for landet (Theridisomatidae). Arten ble tatt på Tjøme og regnes som sjelden i hele sitt utbredelseområde. Fjellberg har imidlertid ikke stoppet der, han har også funnet *Centromerus semiater*, *Troxochrus cirrifrons*, *Estrandia grandaeva* (alle Linyphiidae) og *Zora armillata* (Zoridae) som nye for Norge. Av disse er spesielt *E. grandaeva* interessant, siden den ser ut til å foretrekke kontinuitetskog og har en distinkt østlig utbredelse i Norge. Funnene skriver seg fra Vestre Slidre. Arten kan lett forveksles i generell utseende med de mye mer vanlige *Neriene*-artene så det er en mulighet for at den har vært oversett tidligere, men så langt ser det ut til at den er en relativt sjelden art i Norge som holder til i gammelskog i østlige deler av landet.

Glenn Halvor Morka har heller ikke ligget på latsiden. Han har i løpet av de siste årene funnet bl.a. *Xysticus luctator* (som har vært omtalt både aviser og på nettsidene våre før) og i 2010 har han supplert disse med dictyniden *Lathys humilis*. Dette er en art vi har forventet å finne i Norge ganske lenge nå og den ble i 2010 rapportert som innført med potteplanter i Norwegian Journal of Entomology, men Morkas funn skriver seg definitivt fra naturlige miljøer og den regnes derfor nå som naturlig tilhørende her til lands etter hans to funn fra Gjerstad og en kystlokalitet i nærheten av Risør. Han fant også kuleedderkoppen *Dipoena braccata* (Theridiidae) ved Risør under den tidligere omtalte sørlandsturen. Dette er en meget sjelden art som i Sverige kun er kjent fra Gotland og som høres til på tørre og varme lokaliteter med bartrær og busker.

Den lille dictyniden *Lathys humilis*, funnet av Glenn Halvor Morka i en kvisthaug. Arten er sannsynligvis lokal, men vidt spredt i det sør-østlige hjørnet av Norge. Arten ekspanderer muligens sin utbredelse i Norge for tiden. Foto: Glenn Halvor Morka.

En ny edderkoppart for vitenskapen fra Norge! Denne arten, som står meget nær *Zelotes exiguus*, er for tiden under beskrivelse av Kjetil Åkra og Glenn Halvor Morka. Tegning: Kjetil Åkra.

Ett annet interessant nyfunn av Morka er den kryptiske ulveedderkoppen *Pardosa saltans*. Denne ligner meget på den svært vanlige og vidt utbredte *P. lugubris* og ble beskrevet så sent som i 2000. Man må studere genitalier nøye for å skille artene, men den er sannsynligvis ganske vidt utbredt og lokalt vanlig i det sørøstlige hjørnet av Sør-Norge. En annen edderkopp ny for Norge oppdaget av Morka er *Oreoneta sinuosa*, tatt i Narvik-området under Nord-Norge-turen. Denne er også veldig vanskelig å bestemme ettersom den er meget lik en annen art som har blitt rapportert ofte fra Norge, nemlig *O. frigida* og den var tidligere synonymisert med denne. Nyere forskning har imidlertid vist at det er ulike arter og *O. sinuosa* var derfor forventet å finne i nordlige deler av Norge. Morka har også funnet en annen ny *Zora*-art, nemlig *Z. silvestris*, fra Folkestadmogane i Bø kommune, Telemark. Denne og *Zora*-arten funnet av Fjellberg er sannsynligvis ganske vidt utbredt i østlige deler av Sør-Norge, om enn muligens noe lokalt og sparsomt.

En art som flere av de involverte her har funnet i løpet av 2010, men som først ble nevnt i en NINA-rapport i 2009, er *Trichopterna cito* (Linyphiidae). Dette er en varmekrevende art som foretrekker lokaliteter med sandgrunn og den er så langt kjent fra bl.a. Ørekroken på Hvaler, men er også tatt i Gjerstad og på Tjøme.

Harald Løvbrekke har bidratt med linyphiiden *Aphileta misera* som han fant på flere steder i Rogaland i bl.a. Hå og Egersund kommuner. Den er senere også registrert av Morka i Aust-Agder. Arten ser ut til å være meget vanlig i egnede habitater så det er litt overraskende at den har vært oversett så lenge.

Magne Farlund har bidratt med to nye arter for landet. Han fant gnaphosiden *Phaeoedus braccatus* i 2009 i Bø kommune, en relativt sjelden art, og i 2010 dukket så *Ero cambridgei* opp i hans håv i et funn fra utbyggingstruede våtmark-er i Sauherad kommune, Telemark. Dette er den andre norske arten i familien Mimetidae (som utelukkende lever av andre edderkopper) og var forventet å dukke opp her til lands. Den er siden også tatt av Arne Fjellberg i Tjøme og Tønsberg og ser ut til å være relativt vidt utbredt, om enn noe lokal. Arten lever i våtmarker og myrer og kan derfor være noe sårbar ettersom den nok ikke går så veldig langt nordover i Norge og slike habitater er under press i det forventede utbredelseområdet.

En tilsynelatende sjelden gnaphoside ble tatt av Morka i naturreservatet Solhomfjell i Gjerstad kommune sommeren 2010. Denne ble først identifisert som *Zelotes exiguus*, men nærmere undersøkelser har bevist at det dreier seg om en tidligere ubeskrevet art. Vi er nå i ferd med å beskrive denne som ny for vitenskapen og det er første gang en ny edderkoppart beskrives fra Norge siden 1968! Arten lever på tørre og skrinne mosedeekte grunnfjellområder i furuskog. Det finnes noen få funn av den fra Sverige og der trekkes identiteten til eksemplarene som er funnet i tvil. Hunnen funnet i Norge passer imidlertid svært godt med beskrivelser og tegninger av *Z. exiguus* fra kontinentet.

Det mest overraskende funnstedet for en ny edderkoppart i Norge i 2010 var nok uten tvil PC-bordet til undertegnede! I april 2010 oppdaget han nemlig en liten mørk edderkopp der som viste seg å være den sjeldne *Emblyna annulipes* (Dictynidae). Arten holder normalt til i rikmyrer eller på de lavere greiner av bartrær og finnes nok spredt men vidt utbredt i Nord-Norge. I materiale samlet inn av Kai Berggren i Sør-Norge i 2007 oppdaget undertegnede også hjulspinneren (Araneidae) *Araneus triguttatus*. Denne ligner ganske mye på den mye mer vanligere *A. sturmi* og er så langt kun kjent fra Norde Timenes i Kristiansand kommune. Sannsynligvis vil den vise seg å være utbredt fra Oslofjordgryta og vestover til i hvert fall det kjente funnstedet. Undetegnedes kan også rapportere salticiden *Sitticus ranieri* fra Porsanger kommune, denne hoppeedderkopen ble tatt der av Arild Tangerud allerede i 2007, men er ikke rapportert offisielt fra landet ennå.

En art som har kommet til som resultat av revurdering av morfologiske karakterer på nyfunnede eksemplarer er den myrmekofile dictyniden *Mastigusa macrophalma*. Det finnes to arter i denne slekten i Nord-Europa; *M. arietina* har tidligere kun vært rapportert fra Vestlandet i Norge. De to artene har identiske genitalier og skilles kun på øyestørrelsen. Dette er etter vårt skjønn en dårlig taksonomisk karakter på artsnivå når det gjelder slike edderkopper, men ettersom slekten ennå ikke har vært revidert (en revisjon er imidlertid under forberedelse i Danmark og norske samlere bidrar selvsagt med materiale) er vi tvunget til å føre opp også denne arten ettersom øyenes størrelse svarer til den man finner hos *M. macrophalma*. Denne avgjørelsen er basert på de nyinnsamlede eksemplarene fra Øst-Norge og Sør-Norge som viser at slekten også er representert der.

Pardosa saltans male

Photo: Glenn Halvor Morka

En ny ulveedderkopp for Norge, *Pardosa saltans*. Arten kan være lokalt vanlig, men er noe krevende å skille fra sin nære slektning *P. lugubris*. Foto: Glenn Halvor Morka.

Ett tidligere urapportert nyfunn for Norge er *Bolyphantes punctulatus* (Linyphiidae). En hunn av denne arten ble tatt av Roy Erling Wrånes i 2009 i Gamvik kommune, Finnmark. Han har også funnet eksemplarer av *Oreoneta sinuosa* i samme region samme år, men de har ikke vært identifisert før nå.

I tillegg til disse nye artene så ble det gjort funn av mange andre sjeldne, uvanlige og interessante arter som allerede var kjent fra landet. Dette inkluderer arter som *Troxochrota scabra*, *Linyphia tenuipalpis* (Linyphiidae), *Arctobius ageleoides* (Amaruobiidae), *Gnaphosa microps* (Gnaphosidae, ikke funnet siden 1967), *Alopecosa fabrilis*, *A. inquilina*, *A. cuneata* (Lycosidae), *Ballus chalybeius*, *Marpissa muscosa* (Salticidae), *Dipoena torva* (Theridiidae) og *Xysticus obscurus* (Thomisidae).

Flere av disse artene er rødlistede og det hersker liten tvil om også endel av de nyoppdagede artene nok hører hjemme på en rødliste. Vi vil i de kommende år ettersøke dem for å danne et best mulig grunnlag for neste rødlistevurdering. Vi kan imidlertid med glede melde at de to siste sommerenes fangst har gitt mange nye lokaliteter for den rødlistede gaupeedderkoppen *Oxyopes ramosus* og det viser seg at den er lokalt vanlig og vidt utbredt i sørøst-Norge fra Hallingdal til Kristiansand, så langt vi vet i dag. Vi vet ennå ikke hvor nord- og vestgrensen for arten går, men gaupeedderkoppen går sannsynligvis ut av neste rødliste. Det samme gjelder også artene *Mangora acalypha* (Araneidae) og *Anelosimus vittatus* hvor vi nå også har en god del nye funnsteder som utvider den kjente utbredelsen endel.

Nye arter for Norge 2011

Innsamlingssesongen for 2011 er nå nesten over og vi har flere nye arter å rapportere.

Glenn Halvor Morka har bl.a. funnet den tilsynelatende sjeldne *Erigone*-arten *E. svensoni* som opprinnelig ble beskrevet fra en myr i Abisko-området og som det finnes forholdsvis få funn av på verdensbasis i dag. Det norske eksemplaret ble tatt på Bukkemyra på Gratangsfjellet som ligger knappe 60 kilometer fra typelokaliteten (d.v.s. stedet hvor eksemplarene som ligger til grunn for originalbeskrivelsen ble tatt). På sommerturen i juni tok Morka to meget spesielle edderkopper, nemlig den knøttlille hoppeedderkoppen *Neon robustus*, som vi lenge har forventet ville dukke opp her til lands, samt den lille og vakre ulveedderkoppen *Aulonia albimana*, som vi også har ventet på. Sistnevnte har en for våre ulveedderkopper uvanlig biologi, i og med at den lager fangstnett. Begge disse to artene ble ganske nær hverandre, i henholdsvis Risør og Kragerø kommuner. Magne Farlund fant ikke lenge etter disse funnene en tredje *Neon*-art for Norge, nemlig *N. levis*, samt ytterligere funn av *A. albimana*. Magne har også endelig, etter mye leting, funnet en ny *Enoplognatha*-art for Norge som vi var sikker på ville være her, nemlig *E. latimana*. Denne er veldig lett å forveksle med den meget vanlige og vidt utbredte *E. ovata*, men Farlund har klart demonstrert forskjellene på vårt edderkoppforum.

Turen til Øst-Finnmark var fantastisk og ga oss flere nye arter som nevnt innledningsvis. Vi er glade for å kunne rapportere at våre tyske og vår ungarske venn også har bidratt med nye arter for landet. Martin Lemke fant bl.a. linyphiiden *Scotinotylus alpigena* på en strandeng ved utløpet av Grense Jakobselv, altså omtrent så langt øst man kan komme i Norge! Og Walter Pfliegler bidro med en lenge etterlenget og forholdsvis sjelden dvergedderkopp, nemlig *Tibiolus diversus*. Glenn kunne ikke være dårligere så han fant likegodt linyphiidene *Walckenaeria alticeps*, *Drepanotylus borealis* og *Semljicola barbiger*, begge var forventet å finnes i Norge, men det er sannelig godt å få dem bekreftet. Undertegnede fant også en ny art for Norge på denne turen, en art han lenge har vært på jakt etter. Dette var den veldig sjeldne hjulveveren *Aculepeira lapponica* som er kjent fra kun tre funn i Sverige og seks i Finland samt noen få i det vestlige Sibir.

Det ble i tillegg til disse nye artene funnet eksemplarer av arter som ennå ikke offisielt er publisert for Norge, som *Estrandia grandaeva*, noe som utvider utbredelsen til denne arten ganske mye i Norge! Denne kommer i tillegg til alle de artene som fikk sin nordgrense betraktelig utvidet og gjør sitt til at ekspedisjonen må betegnes som særdeles suksessfull.

Den vakre *Aculepeira lapponica*, en av våre sjeldneste edderkopparter. Foto: Walter Pfliegler.

De som ikke var med på den fantastiske Finnmarksekspedisjonen vår lå likevel ikke på latsiden. Arne Fjellberg var ute og fant, i tillegg til flere andre sjeldne arter, *Mughiphantes cornutus*, mens Magne Farlund plutselig la ut bilder på forumet av en meget liten og uanseelig kuleedderkopp (familie Theridiidae) som viste seg å være den ytterst sjeldne *Achaeridion conigerum*. Før Magnes funn fantes det faktisk kun ni registreringer av arten på verdensbasis, inkludert ett fra Sverige, men hans funn og observasjoner demonstrerte at arten er oversett på grunn av en meget beskjeden størrelse (ca 1 mm kroppslengde) og et kryptisk levevis. Som for å demonstrere at arten er langt vanligere enn hva man tidligere har trodd i edderkoppverden fant vår danske venn og kollega Jørgen Lissner nesten samtidig ett individ i Gøteborg sentrum og Glenn kunne ikke være dårligere og la til et eksemplar han fant i Lundeheia i Telemark. Så denne lille og tilsynelatende sjeldne arten finnes nok over ett mye større område og er mer tallrik enn hva kjente funn skulle tilsi, den er bare så veldig god til å skjule seg!

Liten men god! *Achaeridion conigerum* er meget liten og uanseelig, men de norske funnene demonstrerer at arten etter alt å dømme er mye mer vanlig og utbredt enn hva tidligere funn og rapporter skulle tilsi. Foto: Glenn Halvor Morka.

Vi er også glade for å kunne rapportere at to andre forummedlemmer har bidratt med nye arter for landet. Per Furuseth fant en merkelig *Entelecara*-art på hele 1250 meters høyde på Tyvleshaugen ved Strandavatnet i Hol kommune, Buskerud. Dette viste seg å være *E. errata*, som ikke tidligere er tatt i landet. Og nå nylig har vi funnet ut at en *Trichonchus*-hunn tatt av Annie Antonsen den 8. mai 2010 ikke var den tidligere registrerte arten *T. vasconicus* som vi trodde, men arten *T. affinis* som altså ikke bare er ny for Norge, men hele Fennoskandia! Systematikken hos disse artene er meget komplisert og det må sannsynligvis gjøres en del undersøkelser på de individene vi har tatt i Norge, men å få registrert denne arten var meget morsomt!

Mer nøyaktige oversikter over nye arter og nye funn av sjeldne arter vil bli publisert i ett kommende nummer av Norwegian Journal of Entomology med utfyllende funndata, habitatbeskrivelser og taksonomiske betraktninger. Vi har i skrivende stund ikke mindre enn 606 kjente edderkopparter i Norge og vi forventer at vi skal finne så mange som 650 arter her til lands. Det gjenstår med andre ord en del arbeid før vi når dette antallet, men vi er godt i gang.

En stor takk til alle involverte samlere for en fantastisk innsats i 2010 og 2011. Det er stor sannsynlighet for at 2012 kan bli enda bedre!

Kjetil Åkra
Konservator zoologi
Midt-Troms Museum, avd. for Naturhistorie og biologiske Samlinger

Linker:
Edderkoppkrokens forum med mer informasjon om funnene og ekspedisjonene: http://www.edderkopper.net/Forum/smf_1-1-11_install/index.php

Informasjon om finnmarkekspedisjonen på det tyske edderkoppforumet: <http://spinnen-forum.de/smf/index.php?topic=8181.0>

Noen av ekspedisjonsdeltagerne på Finnmarksturen ved Grense Jakobselv. Fra venstre: Kjetil Åkra, Martin Lemke, Arno Grabolle, Stein Andersen og Glenn Halvor Morka. Foto: Walter Pfliegler.

Ny art for Norge. Den sjeldne *Tibioplus diversus* (Linyphiidae), en art med forholdsvis få funn på verdensbasis. Foto: Walter Pfliegler.

